

Kammerherre n fra Taabel

Af E. T. Andersen
Lodbjergvej 39, 7770 Vestervig

”Stundom når jeg har vandret ret langt ud i den store Alhede, hvor jeg kun har haft den brune lyng omkring og den blå himmel over mig; når jeg vankede fjernt fra menneskene og mindesmærkerne over deres puslen hernede, der i grunden kun er muldvarpeskud, som tiden eller en anden urolig Tamerlam engang jævner med jorden -”. Således indleder St. St. Blicher sin kendte skildring ”Hosekræmmeren” om en datidens hedebonde og livet på Alheden. I vor del af Thy har vi nogle af de største øde områder langs Jyllands vestkyst, lagt øde af sandflugtens hærgen igennem århundreder og værst i 1500-1600 årene. Et enestående stykke natur, hvor man virkelig kan føle sig ene med sig selv og naturen. En stor del af disse arealer ligger stadig hen i ubeplantet tilstand, en anden del er beplantet og udnyttet til klitskov. Om én af klitplantningens pionerer, den første på vor egn, handler denne artikel.

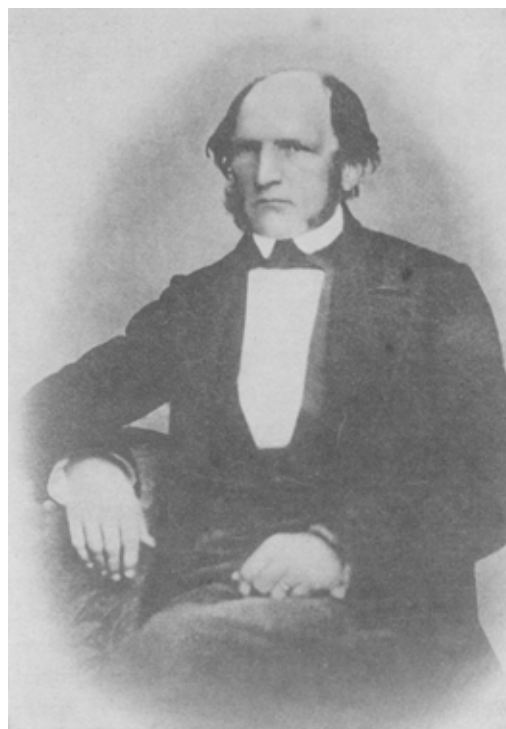
I den sydlige del af Hvidbjerg vesten Å klitplantage ligger et område, som af lokal kendte kaldes ”Københavnerskoven”. Kører man fra Svankjær Ungdomsskole vestpå ad Lyngbyvejen, parkerer ved den første skovvej på venstre hånd, og følger den grusede skovvej ca. 1½ km sydover forbi Holme sø, kommer man dertil. Omtrent hvor plantagen holder op og udsigten åbner sig sydover, udover hedearealerne, som rederiet A. P. Møller i 1986 så generøst har tilskødet staten, skjuler sig på højre hånd en mindsten med inskriptionen: Sandflugtskommisær C. C. Andresen plantede her i tiden 1850-68. Stenen er sat på østsiden af en stor klit, bevokset med bjergfyr. I læ af

bjergfyren vokser en gruppe gamle skovfyr og under disse står stenen. Inskriptionen er udført af skovarbejder Chr. Brandborg, Svankjær, og det var den daværende klitplantør V. R. Madsen, som omkring 1930 lod stenen opsætte. Men hvem var egentlig denne mand, hvis gerning blev mindet 60 år efter hans bortrejse fra egnen.

Carl Christian Andresen blev født den 3.11.1812 i Egebølle, Dannemare sogn på Lolland. Hans far var skovrider på Baadesgaard skovdistrikt, men døde allerede før sønnen blev konfirmeret. Trods dårlige økonomiske forhold og et svageligt helbred lykkedes det dog for den unge Carl Christian at få en uddannelse som forstkandidat i 1838 og året efter fik han bestalling som landmåler. I efteråret 1839 blev han sammen med skovrider Wellendorff udpeget til at rejse til Agger for der at besigtige de store skader, som landtungen havde lidt den 3.-4. februar 1825, hvor havet brød ind i Limfjorden, og den senere stormflod den 7. -8. januar 1839. Efter sidstnævnte stormflod indsendte beboerne i Agger et klageskrift til kongen, Chr. d. VIII, hvori de foreslår, at man opbygger et dige på Tangen til værn mod kommende stormfloder. Den 1. februar 1840 afgav Andresen efter opfordring fra konferensråd Collin sin indberetning. Ved kongelig resolution af 23. marts 1840 bestemtes det, at der skulle foretages sikringsarbejder nord og syd for Kanalen og det blev overdraget Andresen at bestyre arbejderne nord for. Samme dag afgik der en skrivelse til amtmand Faye i Thisted, hvori det pålægges ham at skaffe velvilje for Andresens arbejde.

Dæmningsarbejdet påbegyndtes straks. Planen gik ud på at samle en bræmme af klitter, som senere skulle tilsås og tilplantes med alm. kvik, hundegræs, visse eller krækling, sandpil, havtorn, gyvel, enebær, lyng m.v. Andresen gik til arbejdet med stor lyst og interesse. Den senere klitinspektør Vilhelm Pinholdt skriver i 1903 om ham: ”Han var en udpræget positiv natur, virksom og altid pønsende, men han var også en selvstændig meget indesluttet natur, og dette har rimeligvis undertiden frastødt de mænd, der nærmest skulle have støttet ham”. Den 25. maj 1844 blev Andresen udnævnt til sandflugtskommisær for Hassing og Refs

herreder, hvilket var ham en stor tilfredsstillelse, da han tumlede meget med planer om en ny og bedre behandling og bestyrelse af klitterne. Den 30. august 1844 bli'r Andresen gift med Mette Jørgensdatter Starck Baun (gift 1. gang med farver Hans Starck) fra Thisted. De købte sig et jordløst hus i Taabel, nuværende Aggervej 18, af enkelte på egnen stadig kendt som "Kammerherrens hus". Her opelskede han efter tiden og stedet en sjælden smuk have og foretog her en mængde forsøg med såning og stiklingeformering af planter, ligesom han også på nærmeste hold kunne følge træarternes udvikling. Om sin have på Taabel hede skriver han selv bl.a.: "Som et eksempel på, at der kan opelskes træer, kan jeg anføre min egen have. Den er en ½ tdl. stor, firkantet plads, hvis sider er omtrent 90 alen og som hælder så stærkt mod nordvest, at det sydøstre hjørne ligger 12 fod højere end det nordvestre. For 10 år siden (ca. 1848) blev haven anlagt og det nordvestre hjørne beplantet med træer bag et 3 alens dige. Disse træer er nu (1860), skønt de tre gange har lidt mer eller mindre af snelæg og næsten alle har været brækkede, 10 til 15 fod høje og er 15 fod over jorden indtil 3½ til 4½ tomme i diameter. Årskuddene af ask, ahorn og elm har været 2, 3, ja selv 5 fod. Purpurpil, som var stævnet ved roden, har givet indtil 7 fod høje skud og ligeledes lancetbladet pil. Løvspringet i min have er i almindelighed senere end i andre haver, fordi den ligger så højt og frit og tilmed hælder mod nordvest. Pimpinelleroser og en art slyngrose havde et år endnu blomster den 17. november. Jeg har også set en guldregn med mange blomster den 1. oktober, skønt den ikke havde meget læ". I 1847 ansøger Andresen Rentekammeret om rejsetilskud til en studierejse til andre sandflugtskærgede egne i Danmark og udlandet. Rentekammeret skriver den 13.03.1847 til finansministeriet således: "Da Rentekammeret anser landmåler og sandflugtskommisær Andresen for en videnskabelig dannet mand, som viser lyst og iver for de ham betroede forretninger, og en rejse desårsag antages at kunne være gavnlige for hans fremgang i sådan henseende, ligesom den vel også kunne blive heldbringende for hans sundhedstilstand, som ofte er ugunstig og trykker hans sind, så ønske vi at kunne opfylde hans begæring og til den ende at kunne udvirke ham et rejsestipendium for næste år af 600 rd.". Beløbet blev bevilget, men

*Kammerherre
Sandflugtskommisær Andresen
født 1812 - død 1870
Plantede i Hvidbjerg Klit 1850 - 1868*

på grund af 3 års krigen måtte rejsen udsættes. Den 1. maj 1851 blev Andresen udnævnt til kammerråd og den 10. juni samme år begiver han sig ud på sin rejse, der går til Ringkøbing og Ribe amter, derfra til Tisvilde i Nordsjælland og Bornholm. I udlandet besøgte han bl.a. de Pommerske kyster samt Holland. Året efter berejste han desuden Thisted og Hjørring amter samt Læsø.

I sine næsten 20 år i Sydthy udførte Andresen talrige dæmpningsarbejder i klitterne. Han var desuden meget optaget af tanken om træplantning i klitterne for herved varigt at binde sandet. Herved kunne man også opnå en træproduktion, der kunne blive til gavn for egnen og dens befolkning. De første forsøg var blevet forsøgt i Thy bl.a. i Tvorup klitplantage i 1815, men med kummerligt resultat og blev opgivet i 1838. Rester heraf kan dog stadig ses. Allerede i 1851 blev tanken dog påny fremført, bl.a. af professor Bjerning, der under behandling af sandflugtsloven i landstinget udtalte:

"Et heldigt forsøg beviser noget, beviser at tingen kan gå an, men et mislykket forsøg beviser ikke, at tingen ikke kan gå an, da der kan være mange omstændigheder, der kunne have gjort, at dette forsøg mislykkedes." Herefter blev

Billedet er fra en langt senere tid, end artiklen omhandler, men arbejdet var omtrent det samme: dæmpning med lyng i klitterne nord for Lyngby, ca. 1932.

Personerne er så vidt vides (rettelser og suppleringer modtages med tak!):

1. ? tjenestekarl hos Karl Krigh	17. Viggo Kruse, Lyngby
2. Chr. Christensen, Lyngby	18. Thøger Iversen, Lyngby
3. Peter Pedersen, Lyngby	19. ?
4. Anders Thomsen, Svankjær	20. Andrea Iversen (med madkurv), Lyngby
5. Kristian Nielsen, Istrup	21. Søren Iversen, Lyngby
6. Therkild Iversen, Lyngby	22. Klitfoged Per Pedersen, Istrup
7. Peder Kløvenhus Jensen, Istrup	23. Klitfoged Søren Madsen, Svankjær
8. Thøger Kruse, Lyngby	24. Thorvald Iversen, Lyngby
9. Klitfoged Anders Mikkelsen, Istrup	25. Klitfoged Marius Overgaard, Istrup
10. Gæst ifølge med Rasmussen	
11. Overklitfoged Rasmussen, Søholt	Børn foran:
12. Karen Krogh, Lyngby	26. Robert Iversen, Lyngby
13. Dagny, tjenestepige hos Karl Krogh, Lyngby	27. ?
14. ?	28. ?
15. Kristoffer Jensen, Svankjær	29. Gerhard Iversen, Lyngby
16. ?	30. Lis Iversen, Lyngby

forsøgene igen optagne, bl.a. i Tvorup klitplantage, under ledelse af kammerherre Riegels, der nærrede en begejstret tro på, at klitplantningen ville lykkes. I modsætning til Andresen, hævdede Riegels, at der kunne frembringes skov på selve klitbakkerne, hvorimod Andresen mente, at skulle man etablere skov i klitterne, måtte man have klitsletterne med. Erfaringen har vist, at Andresen havde ganske ret. Skade blot, at Andresen ikke fik mere opbakning til sine mange

forsøg, men måtte afholde dem for egen regning efter flere forgæves ansøgninger. Hans ansættelses forhold var også meget usikre. Efter sit giftermål skriver han i 1845 til Rentekammeret, om han kan gå ud fra, at arbejderne på Agger Tange vil kunne fortsætte, men får kun et henholdende svar. Igen i 1850 fremsætter Andresen en anmodning om, at blive fast ansat som bestyrer for dæmpningsarbejderne på Agger tange, men får at vide, at man ikke ser sig i stand til at oprette et nyt statsembede for

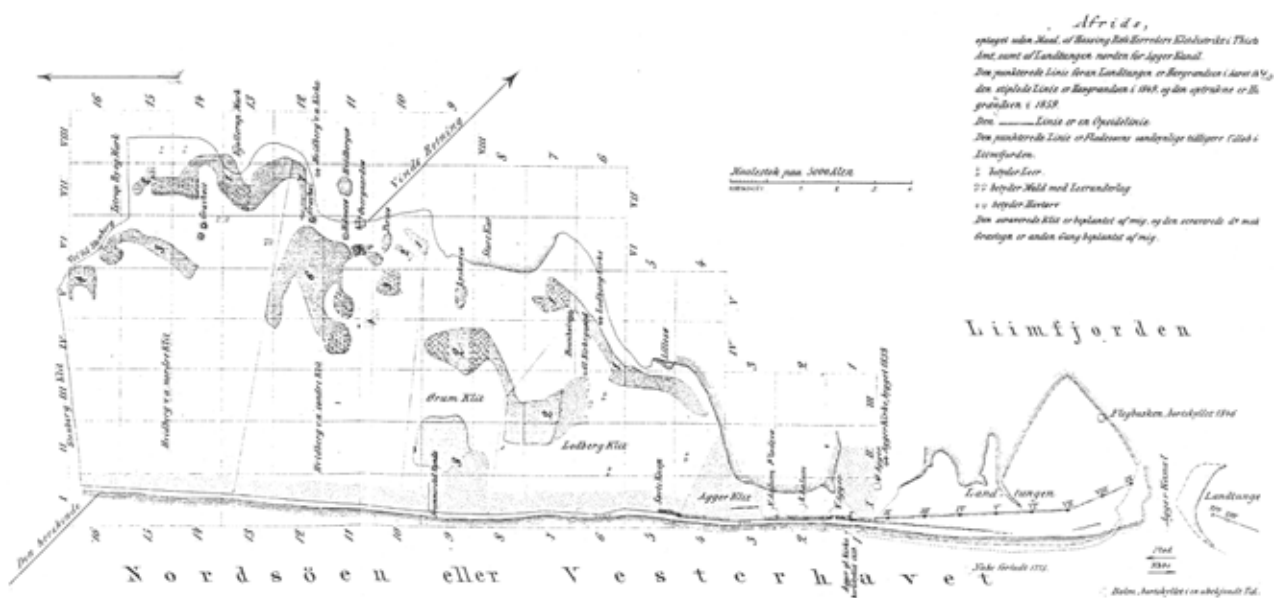
ham, så længe man ikke er klar over, om arbejdet vedblivende skulle nyde fremme. I 1853 vedtages det, at arbejdet på tangen fremover skal indskrænkes og kun gå ud på at bevare det allerede opbyggede. Fra da af var Andresens fremtid meget usikker. Han havde på det tidspunkt allerede søgt flere stillinger som skovrider, men med negativt resultat. Også en ansøgning om at blive klitinspektør for Thisted amt blev afslået. På den tid sorterede forstvæsenet under finansministeriet, medens kystsikringen og sandflugtsvæsenet hørte under indenrigsministeriet. Indenrigsministeriet var således afskåret fra direkte at øve indflydelse på stillingsbesættelserne. Endelig i 1855 får han at vide, at han ikke kan komme i betragtning ved besættelse af en skovridertjeneste, og man anbefaler ham at søge en stilling indenfor told- eller postvæsenet.

Sine mange iagttagelser, forsøg samt frugten af læsning og studieture i ind- og udland har Andresen nedfældet i sit hovedværk fra 1861: Om klitformationen og klittens behandling og bestyrelse, udgivet med støtte af indenrigsministeriet. Bogen er tilegnet Jonas Collin, "min uforglemmelige velgører" og er et digert værk på 400 sider. Første del behandler

For en skovmand fra det østlige Danmark næppe værd at bevare. For en klit skovmand vidnesbyrd om de skader, en barsk egn byder sine træer, og den stædighed som træer - og mennesker - har udvist for at overleve. Tegning af klitplantør M. Andersen, Husby.

almene emner om vind, vand, hav og strand og kan forekomme noget omstændelig. Et afsnit er helliget kystens nedbrydning og bortskylning helt tilbage til oldtiden, således nævnes sagnet om "den kimbriske flod", hvor den engelske kanal skabtes og hvor store dele af Sønderjylland blev ødelagt. Om egnens historie skriver Andresen, at han dels har gennemlæst Aagaards beskrivelse over Thy, dels har ladet sig en del fortælle af omegnens befolkning. Hvidbjerg mølle tilsandede omkring 1737 og tilsandingen af åen varede i 18 år i hvilken tid vandet i Ove sø steg betydeligt, indtil vandet fik banet sig et nyt og tilstrækkeligt udløb. I Aakjær enge kunne der i nogle år hverken bjerges hø eller tørv. I året 1780 flyttede den sidste mand fra Alstrup by (stedet ligger under den nuværende Hvidbjerg plantage) og i slutningen af 1700-tallet måtte to gårde i Kjallerup flytte. Der skal også have været en gård kaldet Duul, som blev aldeles ødelagt. Lige nord for opsynsboligen i Hvidbjerg plantage findes et klitparti, der kaldes Duul bakker. Ligeledes skal Troldborg i Ørum klit være blevet lagt øde. I Lodbjerg sogn blev hartkorns ansættelsen for både Skovsted og Rotbøll nedsat i 1740, 1744 og igen 1769. I begyndelsen af 1800 tallet skulle ruinerne af Rotbøll endnu kunne ses. Af alle klitsogne er dog Agger sogn det, der har lidt mest skade, både af sand og vand. Der nævnes de otte "byer" på Tangen, regnet fra nord: Nr. Aalum, Sdr. Aalum, Vester Agger, Øster Agger, Nabe, Bollum, Toft og Thybo Røn. Agger sogn skal omkring 1671 have haft 28 plove og frugtbar enge, men allerede 1688 kunne det ikke ansættes i matrikel. Det diskuteres ofte, hvor Flade sø havde sit oprindelige udløb før kanalen blev gravet. Herom hedder det: "Fladesøen har tidligere, men dog til en ubekendt tid, haft sit udløb i den lille vig af Limfjorden, som kaldes Skiver og er beliggende syd for Øster Agger i det nordvestligste hjørne af fjorden, hvortil der endnu løber en lille bæk. Bækken eller åen, som førte søens vand til fjorden, gik fra søens sydvestlige hjørne i en bue mod vest henimod klitten lidt syd for Øster Agger og herfra i sydøstlig retning til fjorden. Men denne å blev aldeles tilstoppet og gjort ukendelig ved gentagen sandflugt og oversvømmelser, undtagen den nys nævnte lille bæk, som er en levning af den. Søen banede sig derpå en udgang til fjorden igennem Taabel by, men blev senere

ledet den vej, den nu går, ved en gennemgravning, som kaldes Kastet, og hvorved Gaardhuus Mølle ligger, lidt vest for den nævnte by. Også når dette skete er ubekendt". Om de forsvundne byer hedder det: "Den anden by, der blev ødelagt (den første var Bollum) var Nabe, der lå omtrent en kvart mil syd for Øster Agger. Den stod indtil 1775, og man har senere fundet spor af dens brønde i havstokken, men det er alt mange år siden. Efter stormfloden i året 1825 flyttedes Toft by, der lå omtrent midt imellem Thybo Røn og Agger kanal. Da der ikke var byggeplads for beboerne i deres eget sogn, nedsatte de sig på Thyholm". Afsnittet om Agger fylder ti sider i bogen og burde måske ved lejlighed bringes i en særlig artikel.

Senere i bogen omtales de tiltag, som regeringsmagten (kongen) foranstaltede til værn mod den truende sandflugt. Således Chr. d. VIII's brev til amtmanden over Dueholm, Ørum og Vestervig amter Frederik Hauch på Ørum, dateret 1779. I datidens svulstige sprog hedder det i afslutningen: "Hvorefter Du dig allerunderdanigst haver at rette, og denne Vores befaling med yderste flid, omhu og nidkærhed at iværksætte og overholde; ligesom Vi og allernådigst holde Os forvissede om, at enhver vedkommende Lodsejer, udi de af den fordærlige Sandflugt beskadigede Strækninger i de Dig anbetroede Amter, med den Flid og Redebonhed, som de skyldte deres eget og Landets vel, såvel som Vores Tjeneste og Befalinger, ville lade sig denne vigtige Sags Fremgang være angelegen. Dermed ske Vor vilje. Befalende Dig Gud. Skrevet på Vort Slot

Christiansborg udi Vor Kongelige Residents-Stad Kjøbenhavn den 19. april 1779".

Udover de mange oplysninger om egnen, indeholder bogen også et væld af iagttagelser om datidens flora og fauna. Andresen beskriver hvilke plantearter, der vokser i klitter, heder og strandenge, mange nævnes med fundsteder, således månerude, "på randen af Overgaards sande, mellem lyng", tvepibet lobelia, "i Lyskjær sø Ørum klit", skotsk lostilk, "ikke langt fra havet i Ørum klit". Rart at vide, at vi stadig har disse planter endnu i dag! Naturligt nok dvæler Andresen mest ved de arter, han anser for vigtige til bekæmpelse af sandflugten, således på hele 15 sider hjelmeplanten. Dens evne til at vokse bedre, jo mere frisk sand, den får tilført, evnen til at tåle jævnlige afslåninger til kreaturfoder omtales. Frøene ædes gerne af agerhøns, lærker og snekokke, som er et lokalt navn for snespurv, samt andre småfugle. Også forsøg med at bage brød af hjelmefrø har Andresen forsøgt sig med. Af 2 td. vipper blev der 8 pletter rent frø, som ved maling på kornmølle gav 6 pund mel, som var temmelig gråt og lugtede som rugmel. Bart brød smagte mindre godt, men med smør kunne det godt lade sig spise. I alt omtales 254 plantearter. Af fugle kan Andresen berette om, at der fornylig er skudt en flodørn og at havørnen menes at have ruget her. "Aafuglen", urfuglen skal tidligere have opholdt sig her i mængder, men forekommer nu ikke mere. Agerhøns skydes i mængder, navnlig i snevintre(!). Brokfuglen, hjejlen, ruger i stort antal på hederne. Der opremses et væld af fuglearter, der ruger i de mange søer på Aggertange. I Agger kanals

udmunding i fjorden lå i mange år en lille klitholm, kaldet Flegbusken, som blev bortskyllet 1846. Den var kun en halv td. land stor, men på den kunne hver 3. dag indsamles 30 snese æg, eller 200 stk. dagligt, i en fire ugers periode indtil Sct. Hans dag.

Efter således at have beskrevet egnens historie, plantevækst og dyreliv, beskriver Andresen klitternes behandling, dæmpning og sine talrige forsøg med udsåning og plantning af buske og træer. Det vil her føre for vidt at komme ind på disse beskrivelser, men overalt aner man den alvor, flid og interesse, han har lagt i sit virke. Det plantemateriale, som blev anvendt, var enten frembragt af Andresen selv eller indført fra fjernere steder med de muligheder for transportskader, som de lange afstande medførte. Bogen afsluttes med et kapitel om en mere hensigtsmæssig inddeling og bestyrelse af arbejdet med klitterne. Arbejdet blev på det tidspunkt udført som pligtarbejde med ulønnede folk, og man fornemmer, at han har haft stort besvær med at få arbejdet udført tilfredsstillende ”Thi de ville helst begrave klittaget (hjelmeplanterne) heelt og holdent i et hul, når de kunne komme efter det, thi så blive de snarest færdige. De have virkelig også søgt at bedrage mig på alle mulige måder, og kun ved

strængt at holde orden og ved at mulkttere klitbetjente og arbejdere er det lykkedes mig at få tilvejebragt orden”. Alt arbejde bør udføres af frivillig arbejdskraft og for en rimelig løn ”thi uden opfostre man bedragere”.

Da en ny klitlov trådte i kraft i 1867 fik Andresen sin afsked som sandflugtskommissær, og man meddelte ham, at hans stilling som bestyrer af dæmningsarbejderne ville blive inddraget fra april 1868. Herefter søgte Andresen sin pension, og efter anbefaling fra amtmanden over Thisted amt, Nutzhorn, og indstilling fra indenrigsminister Estrup, lykkedes det, at få ham bevilget en årlig pension på 600 rd. I efteråret 1869 flyttede Andresen til København. Her arbejdede han videre på et botanisk værk, som han ville kalde Danmarks Flora. Gennem mange år havde han indsamlet planter til sit herbarium med henblik på udgivelsen af dette værk. Men allerede den 9. maj 1870 døde han og blev begravet i fattigjord, da hans kone kun havde en ringe enkepension på 60 Rd. årligt. Enkepensionen blev dog senere forbedret. Et liv rigt på skuffelser og fejlslagne forhåbninger, men også på trofast arbejde, var blevet afsluttet. Senere tider har ydet ham den anerkendelse, han savnede, medens han levede.

På nogle af de arealer, hvor sandflugtskommissær C. C. Andresen udførte sine forsøg, påbegyndtes i 1892 opbygningen af Hvidbjerg klitplantage, der nu udgør ca. 1400 ha.

Litteratur:

L. Esmarch: Historisk efterretning om sandflugten i Nørrejylland, Rentekammeret 1817.

C. C. Andresen: Om klitformationen og klittens behandling og bestyrelse, 1861.

Tidsskrift for Skovvæsen, XV 1903, V. Pinholdt om C. C. Andresen. Thisted Amts Tidende 06.10.62, Børge Steffensen.

Kilde: Sydthy Årbog 1987, side 62-68.